

Zapiski bibliograficzne

ZIEMIE ZACHODNIE

Z. DULCZEWSKI, A. KWILECKI: *Z życia osadników na Ziemiach Zachodnich*. Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1961, s. 176.

Na książkę powyższą, przeznaczoną głównie dla nauczycieli i działaczy kulturalno-oświatowych, składają się wybrane fragmenty wspomnień nadesłanych na konkurs rozpisany przez Instytut Zachodni w r. 1957. Całość podzielona została na pięć części (I. *Osadnictwo*, II. *Skutki wojny*, III. *Tradycje polskości*, IV. *Zagospodarowanie*, V. *Szkoły, nauczyciele, uczniowie*) poprzedzonych krótkimi wstępami wydawców. Pamiętniki te, utrwalając wiele szczegółów procesu odbudowy życia polskiego na odzyskanych Ziemiach Zachodnich, stanowią przede wszystkim cenne źródło m. in. dla socjologa, historyka i literata.

Mój dom nad Odrą. Lubuskie Towarzystwo Kultury. Zielona Góra 1961, s. 183.

Zbiór wspomnień 28 autorów, mieszkających Ziemi Lubuskiej. Pamiętniki te uzyskano głównie drogą konkursu ogłoszonego przez „Gazetę Zielonogorską” w r. 1959. Tomik opatrzył obszernym wstępem Andrzej Kwilecki, omawiający publikowane materiały wspomnieniowe.

KLEMENS TRZEBIATOWSKI: *Oświata i szkolnictwo polskie na Pomorzu Zachodnim w pierwszej połowie XX wieku (1900—1939)*. Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1961, s. 244.

Terytorialnie praca powyższa obejmuje głównie tereny tzw. Pogranicza (niektóre powiaty wchodzące obecnie w skład woj. koszalińskiego i zielonogórskiego) oraz Kaszuby (powiaty: by-

towski, słupski, lęborski). Po ogólnej charakterystyce sytuacji ekonomicznej Pomorza Zachodniego na przełomie w. XIX i XX oraz przedstawieniu największych skupisk ludności polskiej w tym okresie, główną uwagę skupił autor na problemach oświatowych w l. 1920—1928, po 1928 (tzn. po uchwaleniu tzw. *Ordynacji dotyczącej uregulowania szkolnictwa dla mniejszości polskiej*) oraz w okresie hitlerowskim. Poza przedstawieniem stanu szkolnictwa i oświaty polskiej autor wiele miejsca poświęca takim zagadnieniom jak działalność polskich organizacji, wpływ szkół na rozwój życia kulturalnego, na wzrost uświadomienia narodowego, czasopiśmiennictwo polskie, biblioteki i in. Autor stwierdza, że na rozwój szkolnictwa polskiego na omawianych terenach decydujący wpływ wywarła struktura ekonomiczno-społeczna ludności Kaszub i Krajny (brak mieszczaństwa). W istniejących wówczas warunkach szkoła polska na tych terenach spełniała inne funkcje niż w Polsce centralnej. Obok kształcenia zespalała całą ludność polską pracą organizacyjną, podnosiła kwalifikacje zawodowe, w miarę upływu czasu wychowywała coraz więcej nauczycieli miejscowego pochodzenia. Warunki te sprawiły również, że wychowywano tam przede wszystkim świadomych, oddanych sprawie działaczy, brakowało natomiast literatów, artystów i naukowców.

Powiat trzcianecki wczoraj i dziś. Praca zbiorowa pod red. S. Zajchowskiej. Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1961, s. 270.

Książka powyższa, będąca wynikiem współpracy badaczy regionalnych

z poznańskim środowiskiem naukowym, jest popularnonaukową monografią Trzcianki i jej najbliższych okolic. Obejmuje ona szkice o środowisku geograficznym, historii, osadnictwie, odbudowie, rozwoju gospodarczym, szkolnictwie i kulturze.

„SZCZECIN”. Czasopismo regionu zachodniopomorskiego, zeszyt 11—12/1961 i 1—2/1962. Instytut Zachodniopomorski, współwydawcy: Szczecińskie Towarzystwo Naukowe i ZW TRZZ.

W zeszycie 11—12/1961 opublikowano następujące artykuły: E. Dobrzycki, *Rola zachodniopomorskiej organizacji PPR w dziele odbudowy i aktywizacji portu szczecińskiego*; B. Dopierała, *Z dziejów powiązań portu szczecińskiego z Polską w latach 1928—1934*; Z. Dowgiałło, I. Maślankowski, *Kierunki rozwoju Państwowych Gospodarstw Rolnych woj. szczecińskiego*; Z. Łaski, *Wyniki badań nad intensywnością pracy w wybranych przedsiębiorstwach przemysłowych Szczecina*. W dziale materiałów K. Golczewski przedstawia zagadnienie terytorialnego podziału administracyjnego Pomorza zachodniego w l. 1945—1946, a P. Zarembo pisze na temat potrzeby i metod bibliografii prac urbanistycznych. Zeszyt zamykają recenzje najnowszych publikacji dotyczących Ziemi Zachodnich, Pomorza Zachodniego, zagadnień gospodarki morskiej oraz kronika wydarzeń społeczno-gospodarczych, naukowych i kulturalnych Szczecina.

Następny zeszyt (1—2/62) otwiera dyskusyjny artykuł S. Gierszewskiego pt. *Problem zasięgu ludności słowińskiej w XVI—XVIII wieku*. W kolejnym artykule Z. Radacki przedstawia dzieje zamku joannitów w Swobnicy, M. Misiorny historię teatru na Pomorzu Zachodnim po r. 1945 (kończąc na sezonie 1956/57), Z. Łaski i S. Rychlik zagadnienie siły roboczej w Szczecinie w l. 1962—1965, H. Winięcka problematykę badań socjograficznych nad ludnością osiedla Gumieńce. W dziale materiałów Redakcja „Szczecina” rozpoczyna druk źródeł archiwalnych doty-

czących pierwszych lat historii Pomorza Zachodniego w Polsce Ludowej. W przedstawianym numerze opublikowano (w opracowaniu K. Golczewskiego) dokumenty dotyczące działalności pierwszych władz administracji polskiej. Poza recenzjami zeszyt zawiera interesujące artykuły: W. Myślenickiego, *Czasopiśmiennictwo w województwach nadmorskich*; W. Filipowiaka, *Plany organizacji rezerwatów archeologicznych na Pomorzu Zachodnim* oraz omówienie wystawy okregowej Związku Polskich Artystów Plastyków w Szczecinie.

„ZARANIE ŚLĄSKIE”. Kwartalnik, zeszyt 2/1962. Wydawnictwo Śląskiego Instytutu Naukowego, Katowice—Cieszyn 1962, s. 147.

W dziale artykułów i rozpraw wymienionego kwartalnika J. Szaflarski omawia oraz podaje w przekładzie polskim fragmenty bardzo ciekawego utworu literatury XVII-wiecznej tzw. *Simplicissimusa węgierskiego*; Z. Obzrud przedstawia dzieje oraz repertuar polskiego teatru amatorskiego na Górnym Śląsku w l. 1869—1922; F. Figowa polskie partie burżuazyjne Śląska Cieszyńskiego w l. 1883—1914; J. Młyńk rozwój i obecny stan literatury Serbów łużyckich. Ponadto numer zawiera artykuły przeglądowe, polemiczne, przyczynki materiałowe, recenzje oraz sprawozdania.

MIECZYŚLAW PATER: *W murach uniwersytetu. Patriotyczne tradycje wrocławskich studentów*. Seria: „Wiedza o ziemi naszej”. Ossolineum, Wnocław — Warszawa — Kraków 1962, s. 167.

Patriotyczne tradycje studentów wrocławskich ukazuje autor poprzez szczegółowsze przedstawienie działalności polskich organizacji poczynszy od tajnego związku pod nazwą Polonia (istniał w l. 1817—1822, krótko ok. r. 1830). Następnie charakteryzuje prace oraz znaczenie takich m. in. organizacji jak: Towarzystwa Literacko-Słowiańskiego (1836—1886), Towarzystwa Wa-

riatów, Towarzystwa Górnośląskiego i in. Kończy na r. 1939, kiedy to zabroniono Polakom wstępu do uczelni wrocławskiej. Książka zawiera wiele interesujących danych dotyczących

udziału studentów wrocławskich w powstaniu listopadowym i styczniowym oraz związków Wrocławia z innymi dzielnicami Polski.

Zestawił W. T.

NIEMCY W DOBIE IMPERIALIZMU

HANS BOOMS, FRIEDRICH FA-CIUS, HEINZ BOBERACH: *Das Bundesarchiv und seine Bestände*. Boppard am Rhein, Harald Boldt Verlag 1961, s. 211. Schriften des Bundesarchivs 10.

Główne archiwum zachodniemieckie *Bundesarchiv* w Koblencji wydało w ramach swej serii wydawniczej publikację będącą rodzajem skróconego inwentarza posiadanych zbiorów. Inwentarz ten w poważnym stopniu ułatwi pracę badaczom historii Niemiec. Znany jest bowiem fakt, że najistotniejsze źródła do najnowszej historii Niemiec, które przetrwały wojnę, znajdują się w następujących czterech wielkich archiwach: *Hauptarchiv Berlin-Dahlem* (dawne Pruskie Tajne Archiwum Państwowe), *Deutsches Zentralarchiv Potsdam* i *Merseburg* (na terenie NRD) oraz *Bundesarchiv* w Koblencji. Gdy się doda, iż podział źródeł między powyższe archiwa dokonał się w sposób całkowicie przypadkowy i do tego stopnia niezrozumiały, że nawet poszczególne zespoły zostały rozczłonkowane, będzie to obrazem trudności, na jakie napotyka historyk najnowszych dziejów Niemiec, a także uzasadnieniem wydania inwentarza. Jego autorzy, pracownicy naukowi archiwum — przygotowując inwentarz do druku — kierowali się wyłącznie względami praktycznymi. Dlatego znalazły się w nim tylko te zbiory, które są udostępniane badaczom. Są to wszystkie dokumenty pochodzące sprzed dn. 8 maja 1945 r. Ponadto autorzy inwentarza dali przegląd dokumentów dotyczących okresu okupacyjnego Niemiec zachodnich.

Z zespołów dotyczących spraw Polski wymienić należy dokumenty z obozów koncentracyjnych: Buchenwald,

Flossenburg, Gross-Rosen, Mauthausen i Neuengamme. Wśród tych materiałów znajdują się dokumenty mówiące o zbrodniczych eksperymentach medycznych przeprowadzanych na więźniach w Mauthausen oraz o egzekucjach w Gross-Rosen. W *Bundesarchiv* znajdują się dokumenty z kancelarii generalnego gubernatora Hansa Franka. Innym działem dotyczącym spraw Polski jest tzw. dział Dokumentacji Wschodniej, na który składają się ankiety i zeznania przesiedleńców o przebiegu akcji przesiedleńczej oraz wspomnienia o ich działalności na terenach, z których zostali wysiedleni.

Niemcy hitlerowskie

ESMONDE ROBERTSON: *Zur Wiederbesetzung des Rheinlandes 1939*. „Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte” 1962, nr 2, s. 178—205.

Autor pracownik naukowy uniwersytetu w Edynburgu wydał i opatrzył krótkim komentarzem 8 nieznanym dotąd dokumentów pochodzących z Politycznego Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Bonn oraz z prywatnych zbiorów rodziny byłego ambasadora Rzeszy przy Kwirynale Ulricha von Hassella. Dokumenty dotyczą sprawy dyplomatycznego przygotowania do remilitaryzacji Nadrenii i posiadają dużą wagę naukową, ponieważ wyjaśniają sporną dotąd w literaturze przedmiotu sprawę stanowiska Włoch.

FERDINAND TREMEL: *Probleme der Österreichischen Wirtschaft in der Ersten Republik*. „Österreich in Geschichte und Literatur” 1962, nr 3, s. 106—116.

Krótki zarys historii gospodarczej Austrii w l. 1918—1938. Na podkreślenie zasługują te fragmenty pracy, które mówią o współdziałaniu monopolistów Zagłębia Ruhry z Hitlerem w likwidacji niepodległości Austrii.

ANDREW G. WHITESIDE: *Nationaler Sozialismus in Österreich vor 1918*. „Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte” 1961, nr 4, s. 333—359.

Autor przedstawia powstanie, działalność i ideologię *Deutsche Arbeiterpartei* (która następnie zmieniła nazwę na *Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei*) na terenie Austrii, a właściwie Czech, w okresie przed I wojną światową.

Whiteside'owi zapewne przyswiecała myśl zbadania genezy partii hitlerowskiej, stąd od razu nasuwa się pytanie, czy wyżej wymieniona partia była jakimś pierwowzorem partii Hitlera i czy istniały między nimi powiązania. Na to pytanie autor nie daje odpowiedzi. Stwierdza jedynie, że podobieństwa są zbyt liczne i widoczne, by mogły być przypadkowe. Poza tym były między tymi partiami pewne powiązania personalne, jakkolwiek bez większego znaczenia.

GOLO MANN: *Hitlers britischer Advokat*. „Der Monat” 1961, nr 156, s. 79—86.

Autor, syn wielkiego pisarza Tomasza Manna, polemizuje z tezą pracy znanego historyka angielskiego A. J. P. Taylora pt. *The Origins of the Second World*, że Hitler nie ponosi odpowiedzialności za wybuch II wojny światowej.

Mann pisze, iż widocznie Taylor uznał, że pogląd w historiografii na przyczyny wybuchu II wojny światowej jest zbyt jednomyślny, a jednomyślność jest — jak wiadomo — nudna. Pozostawmy jednak na boku przypuszczenia, które skłoniły angielskiego historyka do sformułowania takiej właśnie tezy. Wiadomo na pewno, że nie były to źródła, których wymowa jest diametralnie sprzeczna z tezą Taylora.

Mogłaby być ona uważana nawet za żart ekscentrycznego profesora, gdyby nie szkodliwość jej społecznego oddziaływania. Dla wielu pogrobowców Hitlera w Niemczech zachodnich, książka Taylora będzie cennym atutem, tym cenniejszym, iż wychodzi spod pióra znanego uczonego, profesora uniwersytetu w Oksfordzie. Obawy te mają pełne uzasadnienie, ponieważ w Niemczech zachodnich przygotowywane jest jej wydanie.

Niemcy po r. 1945

FIEDRICH KARL FROMME: *Zur inneren Ordnung in den westlichen Besatzungszonen 1945—1949*. „Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte” 1962, nr 2, s. 206—223.

Artykuł posiada duże walory naukowe, ponieważ zapoznaje czytelnika z wszystkimi poważniejszymi publikacjami dotyczącymi Niemiec zachodnich w okresie okupacyjnym. Autor uwzględnił w niniejszym przeglądzie publikacje niemieckie jak i zagraniczne z zakresu historii, prawa międzynarodowego i państwowego, a także literaturę pamietnikarską.

HEINZ THEO RISSE: „*Der Linke Flügel*” der CDU. „Frankfurter Hefte” 1962, nr 5, s. 299—308.

Pierwszy program polityczny partii CDU, ogłoszony w lutym 1947 r. w Ahlen w Westfalii, był bardzo postępowy. Postulował przebudowę struktury społeczno-gospodarczej Niemiec, ograniczenie wpływu wielkiego kapitału, upaństwowienie górnictwa i hutnictwa, współdecydowanie załóg w zarządzaniu wielkimi zakładami pracy i udziału w ich zyskach, rozbudowę instytucji spółdzielczych itp. CDU odstąpiła jednak bardzo wcześnie od tego programu i od tego czasu istnieje w Partii tzw. lewe skrzydło, które nadal dąży do realizacji programu z Ahlen. Liczy ono przy maksymalnym obliczeniu około 50 deputowanych do *Bundestagu*, przy minimalnym 10, stwierdza autor. Dla przykładu Risse podaje, że przeciwko koalicji z FDP głosowało zaledwie 4 deputowa-

nych z CDU. Liczby te wskazują na słabość zwolenników pierwszego programu politycznego CDU, jednak nie w tym widzi autor przyczynę jego niezrealizowania. Przyczyna ta leży — zdaniem Risse — w tym, iż Kościół katolicki nie zaangażował się w jego realizację. Inny znawca zagadnienia prof. Ossip Flechtheim twierdzi, iż przyczyną zarzucenia programu z Ahlen należy szukać w nacisku wielkiego kapitału na CDU. Obecnie w koalicji z FDP lewe skrzydło CDU nie ma — zdaniem autora — żadnych szans zrealizowania swych postulatów. W tej sytuacji widzi autor alternatywę: albo zerwanie z CDU i dążenie do realizowania programu z Ahlen na własną rękę, albo przejście lewego skrzydła do SPD.

HERBERT EHRENBERG: *Der Streit um den Lohn*. „Frankfurter Hefte” 1962, nr 5, s. 309—316.

Ostrzegawcze przemówienie ministra gospodarki NRF Erharda z dn. 21 III 1962 r. o pogarszającej się sytuacji gospodarczej Niemiec zachodnich spowodowanej rzekomo zbyt szybkim wzrostem spożycia, sprawiło, iż sprawa polityki płac stała się tematem ożywionych dyskusji. W jej toku prasa oraz czynniki rządowe wskazywały niejednokrotnie, że sytuacja gospodarcza NRF pogorszyła się na skutek zbyt szybkiego wzrostu płac. Zarzucano przy tym związkom zawodowym, iż stawiają wygórowane żądania nie bacząc na całokształt gospodarki narodowej. W związku z tym autor artykułu postawił sobie za zadanie zanalizować dotychczasową politykę płac na tle całokształtu gospodarki NRF. Z oficjalnych danych statystycznych przytoczonych przez Ehrenberga wynika, że z całego dochodu społecznego NRF, na świat pracy przypadło w r. 1961 62,3% a na ludzi o samodzielnych źródłach dochodu 37,7%. Ten stosunek podziału zachował się bez większych odchyień przez okres minionych lat 12 (1950—1961). W tym jednak okresie liczba ludzi pracy powiększyła się o 7 mln, a ilość ludzi mających samodzielne źródła do-

chodu zmniejszyła się o około 400 tys. Cyfry wskazują więc, że udział świata pracy w ogólnym dochodzie narodowym systematycznie maleje. Rezultaty analizy Ehrenberga wskazują niedwuznacznie, iż polityka płac w NRF jest prowadzona nie w interesie ludzi pracy, lecz w interesie wielkiego kapitału.

FRITZ FEDERAU: *Betrachtungen zur Berlin-Frage*. „Deutsche Rundschau” 1962, nr 2, s. 130—134.

Autor występuje przeciwko planowi przekształcenia Berlina zachodniego w wolne miasto z przyczyn ekonomicznych. Zdaniem Federaua, struktura gospodarcza Berlina zmieniła się od chwili, kiedy przestał być stolicą tak zasadniczo, iż obecnie jego egzystencja gospodarcza, mimo wykorzystania wszystkich możliwości produkcyjnych, jest uzależniona od subwencji NRF. Utworzenie zaś z Berlina zachodniego samodzielnego organizmu gospodarczego w postaci wolnego miasta przecięłoby związki gospodarcze z NRF i doprowadziłoby miasto do ruiny gospodarczej.

KARLHEINZ KOPPE: *Das Projekt der „Europäischen Union”*. „Europa Archiv” 1962, nr 8, s. 263—268.

Sprawa przyszłej struktury politycznej Europy zachodniej jest przedmiotem kontrowersji między Paryżem a Bonn. NRF jest zwolennikiem całkowitej integracji politycznej Europy zachodniej, natomiast w imieniu Francji prezydent de Gaulle wystąpił z projektem Unii Europejskiej Państw, popularnie zwanym „Europą Ojczyzn”.

Autor artykułu, sekretarz generalny Akcji Europejskich Federalistów (AEC) krytykuje francuski projekt stwierdzając, iż wpłynie on hamująco na dalszy postęp integracji Europy zachodniej.

UWE KITZINGER: *Die Weiterentwicklung der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft durch Grossbritanniens Beitritt*. „Europa Archiv” 1962, nr 6, s. 186—193.

Autor rozważa o ile ewent. przystąpienie Wielkiej Brytanii do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej zmieniłoby dotychczasowy charakter tej organizacji. Stwierza on, iż Europejska Wspólnota Gospodarcza stałaby się wówczas potęgą gospodarczą na skalę światową. W wypadku przystąpienia Wielkiej Brytanii, Irlandii, Danii i Norwegii do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, ta ostatnia liczyłaby 230 mln mieszkańców (ZSRR liczy 210 a USA 180 mln). Wspólny Rynek produkowałby wówczas więcej węgla i stali niż USA czy ZSRR. Jego udział w handlu świata kapitalistycznego wyniósłby 40% a import 30% całego importu światowego, a więc byłby dwukrotnie wyższy od importu Stanów Zjednoczonych.

MONTAGUE WOODHOUSE: *Der europäische Zusammenschluss und die Zukunft des Commonwealth*. „Europa Archiv” 1962, nr 6, s. 193—199.

Autor artykułu polemizuje z przeciwnikami przystąpienia Wielkiej Brytanii do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, którzy głoszą, iż oznacza to koniec *Commonwealthu*. Woodhouse udowadnia, iż o takiej możliwości nie ma mowy, gdyż prawie wszystkie państwa brytyjskiej wspólnoty narodów utrzymują już kontakty handlowe z Europejską Wspólnotą Gospodarczą. Jeżeli w tej sytuacji Wielka Brytania nie przystąpi do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i nie wytarguje obecnie, kiedy ma jeszcze silną pozycję przetargową, najlepszych warunków dla *Commonwealthu*, to państwa brytyjskiej wspólnoty narodów będą w końcu zmuszone, jedno po drugim, rokować ze Wspólnym Rynkiem indywidualnie i z o wiele gorszej pozycji. Woodhouse stwierdza, że wcześniej czy później *Commonwealth* będzie się rozpaść i przyłączył do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej na skutek działania siły przyciągania jej szybko rosnącej potęgi gospodarczej. W konkluzji autor stwierdza, że żłuda jest twierdzenie, iż istnieje możliwość wyboru między *Common-*

wealthem a Wspólnym Rynkiem. Wielka Brytania nie może opowiedzieć się za *status quo*, ponieważ ulega on nieustannej zmianie i to na niekorzyść Wielkiej Brytanii. Zdaniem Woodhouse, pozostanie Wielkiej Brytanii poza Europejską Wspólnotą Gospodarczą pociągnie za sobą większe zmiany niż w wypadku przystąpienia. Autor artykułu był w l. 1955—1959 naczelnym dyrektorem Królewskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych w Londynie, od października 1959 jest posłem do Izby Gmin z ramienia Partii Konserwatywnej z okręgu Oksford a od października 1961 r. jest parlamentarnym sekretarzem stanu w ministerstwie lotnictwa.

NORBERT WELTER: *Eurafrikanische Entwicklungspartnerschaft*. „Europa Archiv” 1962, nr 6, s. 199—210.

Od 1 stycznia 1963 r. ulegnie modyfikacji dotychczasowy statut stowarzyszenia 15 państw afrykańskich i Madagaskaru z Europejską Wspólnotą Gospodarczą. Nowy statut ma uwzględnić zmiany polityczne, jakie zaszły w Afryce w ostatnich latach a także wyciągnąć wnioski z dotychczasowej czteroletniej współpracy gospodarczej. Autor artykułu, pracownik naukowy sekcji integracji i polityki pomocy gospodarczej Związku Niemieckiego Przemysłu, podsumowuje dotychczasowe wyniki współpracy i wysuwa wnioski, które są wyrazem wzrastającej wciąż ekspansji gospodarczej Wspólnego Rynku na kontynencie afrykańskim.

J. STREIT: *Revanchism in the German Federal Republic*. „Law and Legislation in the German Democratic Republic” nr 1/2, 1961, s. 22—36.

NRF kontynuuje nadal tę samą politykę, która doprowadziła do klęski Niemiec w I i II wojnie światowej. Polityka odwetowa rządu bońskiego pozostaje w sprzeczności z artykułem 26 Ustawy Zasadniczej NRF. Przejawy polityki odwetowej ujawniają się również na wielu odcinkach życia politycznego i społecznego. Oficjalne repre-

zentowanie przez rząd NRF stanowiska, że granice Niemiec nadal pokrywają się z granicami Rzeszy z 1937 r. powoduje, iż jedynym państwem w Europie, które domaga się rewizji granic jest właśnie NRF. Innym przejawem tejszej polityki jest kultywowanie w Niemczech zachodnich tradycji nienawiści rasowej i narodowej. Wreszcie swobodna działalność polityczna osób będących w przeszłości aktywnymi hitlerowcami oraz istnienie całego szeregu organizacji w obliczu mniej czy więcej faszystowskim wskazuje wyraźnie na niczym nieskrępowaną działalność odwetową. Autor tezy swe udokumentował wypowiedziami wpływowych polityków bońskich oraz załączył wykaz wybitnych osobistości zachodnio-niemieckich, które współpracowały z rządem hitlerowskim, jak również wymienił paramilitarne i neofaszystowskie organizacje w NRF.

G. REINTANZ: *Die demokratische Friedensregelung mit Deutschland und das Völkerrecht*. „Neue Justiz” nr 22 1961, s. 761—766.

Artykuł jest skrótem referatu, jaki wygłosił autor podczas międzynarodowego zjazdu prawników, który się odbył w Berlinie w dn. 3—5 XI 1961. Autor omawia problematykę związaną z zawarciem traktatu pokoju z Niemcami. Brak traktatu pokojowego z Niemcami, polityka rządu bońskiego nie uznającego obecnie sytuacji w Niemczech i negującego istnienie NRD jako suwerennego państwa — stanowi groźbę dla pokoju europejskiego i światowego. Jednak — jak dotychczas —

inicjatywa zawarcia traktatu pokojowego z Niemcami wychodzi tylko ze strony Związku Radzieckiego i innych państw bloku socjalistycznego. Zawarcie zaś takiego traktatu byłoby podstawą do neutralizacji Niemiec, prawnych gwarancji zabezpieczenia praw i wolności narodu niemieckiego jak również warunkiem normalnych stosunków dyplomatycznych obu niemieckich państw z innymi państwami. Ostatnią część artykułu stanowią rozważania dotyczące ewentualnego zawarcia traktatu pokojowego tylko z NRD. Do artykułu dołączono apel międzynarodowego zjazdu prawników do rządów czterech mocarstw o uregulowanie problemu niemieckiego.

W. LÜCKING, P. NEDO: *Die Lausitz. Sorbische Trachten*. Tom II wydawnictwa *Trachtenleben in Deutschland*. Akademie Verlag. Berlin 1956.

Album *Die Lausitz. Sorbische Trachten* jest drugim tomem wydawnictwa *Trachtenleben in Deutschland* omawiającego stroje ludowe Niemiec. Autorem całości jest grafik Wolf Lücking, który przygotował również szatę graficzną albumu *Die Lausitz*. Autorem tekstu jest Paweł Nedo, pracownik Łużyckiego Instytutu Ludoznawczego w Budziszynie, wybitny znawca łużyckiej kultury ludowej. Album zawiera zdjęcia strojów górno- i dolnołużyckich, codziennych, świątecznych, weselnych, żałobnych itd. Znajdujemy tu także liczne fotografie koronek, haftów i ozdób wchodzących w skład przebogatych ludowych strojów łużyckich.

Zestawili: Z. K., J. M., T. W.

CZECHOSŁOWACJA PO ROKU 1918

Zločiny nacistů za okupace a osvobodenecký boj našeho lidu. Praha 1961, Státní nakladatelství politické literatury, s. 170, fotokopie.

Zbiór dokumentów z archiwum praskiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, obrazujący walkę społeczeństwa czechosłowackiego przeciwko

okupantowi hitlerowskiemu. Całość materiału podzielona została na cztery części. Na część pierwszą składają się dokumenty mówiące o wysiłkach okupanta zmierzającego do likwidacji narodu czeskiego, część druga odtwarza antyludową i antyradziecką politykę czechosłowackiej burżuazji skupio-

nej w londyńskim środowisku emigracyjnym i działalność zwolenników reżimu Haczy. Materiały te pochodzą z l. 1940—1944. Wreszcie dwie ostatnie, najobszerniejsze części zawierające $\frac{2}{3}$ całego materiału, przedstawiają dokumenty mówiące o walce ludu czeskiego na czele z KPCz z okupantem.

Niektóre materiały uzupełniono fotokopiami oryginalnych dokumentów, a całość poprzedzona została wstępem pióra Zdenka Šambergera.

Opavsko a severní Morava za okupace. Z tajných zpráv okupačních úřadů z let 1940—1943. Zpracoval Josef Orlík. Ostrava 1961, Krajské nakladatelství, s. 218, fotokopie.

Autorzy wychodzą ze słusznego założenia, iż największą siłą argumentacyjną w polemice z zachodnioniemie-

kim rewizjonizmem, posiadają dokumenty obrazujące eksterminacyjną politykę faszystowską uprawianą na terytorium Czechosłowacji w okresie okupacji i dlatego kładą szczególny nacisk na wydawnictwa tego typu.

Prezentowany tom zawiera zbiór sprawozdań znajdujących się w archiwach terenowych, wysyłanych przez hitlerowskie władze okupacyjne opawskie do swojej jednostki nadrzędnej w Libercu. Materiał obrazuje ciężką sytuację społeczeństwa czechosłowackiego na tym terenie i jego nieugiętą walkę z okupantem. Edycja dokumentów ma charakter naukowy a uwagi wstępne, które napisał Andělín Grobelný, charakteryzują aktualność polityczną prezentowanego materiału.

Zestawili: J. Kz.